

tudi še peko kruha. Vse to pa seveda ni moglo biti nič drugega nego uvod za — rekli bi skoraj — oficielno pijančevanje. Poudarjati pa je, da take kazni niso bile nikakšne redkosti, ampak tako rekoč na dnevnem redu vsakega gorskega zbora in kvatrnih sodov. Če pa niso dobili na ta način vina, jim je postregel ž njim kakšen veljak! V nekem zapisniku čitamo n. pr. med prisedniki ime in poleg njega opazko *«Weingastgeber»*. Če pa so sodili doma v samostanu, so bili pogoščeni včasih z vinom od samostana, a obsojeni toženec je moral pogostitev plačati. (Konec prih.)

KNJIŽEVNA POROČILA

Dr. France Veber: Etika. Prvi poizkus eksaktne logike nagonske pameti. Ljubljana 1923. 642 strani.

Fundamentalna teza, na katero opira Veber svoj veliki sistem logike nagonske pameti, je trditev, da je vsak naš doživljaj naperjen na nekaj, kar ni ta doživljaj sam, marveč nekaj nepsihičnega, od bitja ali nebitja subjekta absolutno neodvisnega, kar pa s svojim doživljanjem ravno dojemamo. Kakor je naperjena n. pr. predstava, ki jo doživljam, ko gledam kako barvo, slušam kako melodijo, otipavam kako telo itd., na nekaj objektivno predmetnega, kar ni istovetno z mojim gledanjem, slušanjem, otipavanjem, kar pa z gledanjem, slušanjem, otipavanjem šele dojemam, ravno tako dojemam s svojimi mislimi, kot psihičnimi doživljaji, objektivna nepsihična dejstva, s svojimi čuvstvi pa nepsihične objektivne vrednote, ki so in ostanejo (vsaj načelno) objektivne vrednote, naj jih že kak subjekt s svojimi čuvstvi dojema ali ne.

V luči tega naziranja ni samo tako zvana zunanja priroda s svojimi fizičnimi lastnostmi (razsežnostjo, vztrajnostjo, neprodornostjo, z menjajočimi se barvami, temperaturami, električnimi in magnetičnimi potenciali) nekaj od našega doživljanja neodvisnega, v najstrožjem pomenu besede objektivnega, v istem najstrožjem pomenu besede objektivna je tudi lepota, odnosno grdoba kakega predmeta, kot ona njegova lastnost, ki jo dojemamo s svojimi estetičnimi čuvstvi ravno tako, kakor dojemamo fizične lastnosti zunanje prirode s svojimi občutki (predstavami). Kaka slika ni radi tega lepa, ker subjekti spričo nje estetično pozitivno čuvstvujejo, marveč obratno: subjekti čuvstvujejo spričo nje pozitivno, ker dojemajo s tem svojim čuvstvovanjem njeno objektivno lepoto, ki je in ostane objektivna lastnost dotične slike brez ozira na to, da-li je sploh kdaj kak subjekt spričo nje estetično čuvstvoval ali ne.

Kakor pa dojemamo z estetičnim čuvstvovanjem objektivne estetične vrednote, dojemamo z etičnim čuvstvovanjem objektivne etične vrednote. Dejanje kake osebe ni radi tega etično vredno, ker zbuja v nas etično pozitivno čuvstvo, t. j. ker ga etično pozitivno vrednotimo; obratno: vrednotimo ga etično, ker mu pripada objektivna etična vrednost, ki jo dojemamo s svojimi etičnimi čuvstvi ravno tako, kakor dojemamo objektivno temperaturo kakega telesa zunanje prirode z občutki (predstavami) gorkote, odnosno mrzloti.

Na temelju te nič manj globokoumne kot dalekosežne konstatacije absolutne vzporednosti med objektivnim veseljstvom in našo duševnostjo, v zmislu katere ima vsak naš doživljaj, in naj bo ta doživljaj ali občutek (predstava), ali misel,

ali čuvstvo, ali stremljenje, svoj objektivni predmet, na katerega je naperjen in ki ga v momentu doživetja dojema, gradi Veber stavbo svojega sistema etike. In priznati se mora, da je ta stavba, ki jo označuje avtor sicer v podnaslovu svoje knjige kot »prvi poizkus«, v resnici grandiozna, tako po enotnosti svoje zamisli kakor po absolutni doslednosti in neprekosljivi sistematičnosti svoje izpeljave.

Če vkljub temu odklanjam to »logiko nagonske pameti« kot v svojem jedru nevzdržen sistem, storim to kot nasprotnik predmetne teorije, s katero pa ravno stoji in pade Veber s svojo etiko ravno tako, kakor s svojo estetiko ali spoznavno teorijo.

Fundamentalna teza Vebrove etike je, kakor rečeno, trditev, da so vrednote pojavov objektivne lastnosti teh pojavov, in da je naše čuvstvovanje in seveda ravno tako tudi naše stremljenje in hotenje, ki ga doživljamo spričo pojavov, le nekako dojemanje onih objektivnih vrednot, iz česar sledi, da je naše hotenje in čuvstvovanje spričo objektivnih pojavov takrat in le takrat tudi objektivno »pravilno«, kadar dojemamo z njim resnično objektivne lastnosti pojavov, kadar torej vrednotimo objektivno (to se pravi ne glede na naše čuvstvovanje) vredne, oziroma nevrednotimo objektivno nevredne pojave, ali kadar stremimo po nečem, čemur pripada v resnici ona lastnost, katere subjektivni odsvit je naše stremljenje. Kakor je kaka misel (kot doživljaj) le takrat »pravilna«, kadar ji odgovarja kot predmet istinito dejstvo, tako je naše etično vrednočenje in hotenje takrat »pravilno«, kadar ima za svoj predmet objektivno etično vreden pojav. Z utemeljitvijo tega stališča dobi Veber platformo za konstrukcijo objektivno in logično nujno veljavnih etičnih aksiomov in norm. Njegova etika je v resnici logika nagonske pameti.

Dr. Alfred Šerko. — (Konec prih.)

L. N. Tolstoj: Hadži-Murat. Roman. Poslovenil Vladimir Levstik. V Ljubljani 1923. Založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Hadži-Murat je roman iz poslednjih let Tolstojevega življenja ter je — ne popolnoma zaključen — izšel šele v njegovih posmrtnih delih. Po vzgonu, ki ga je povzročil, in pa po izdelavi spada med najbolj čiste umetniške proizvode, kar jih je Tolstoj napisal, in to ne samo v svoji poslednji dobi, temveč v vsem svojem delovanju. Med vsemi njegovimi večjimi deli lahko naštejemo le malo takih, katerih snov bi bila tako malo odvisna od pisateljeve osebe. Skoro v vseh svojih delih, od »Detinstva« pa do »Vstajenja«, oblikuje Tolstoj življenje, s katerim se bori, ali pa življenje, h kateremu stremi. V obeh primerih je njegovo razmerje do predmeta njegovih umetnin vezano, osebno vplivano, pogled torej nekoliko skaljen. Hadži-Murat pa je prost vsega osebnega; sama čista zavzetost nad divjo lepoto tega življenskega prizora je njegovo spočetje.

Sfera človeškega življenja, v kateri oblikuje Tolstoj svojo umetnino, je tista, ki jo je v vseh njegovih delih ugotovil Merežkovskij: sreda med telesnostjo in duhovnostjo ali fiziološka duša.

Abstraktno jedro romana je žarenje in pogin silovite in besno trdožive življenske enote — akt, ki ga podčrtuje tudi okvir romana. Vnanja oblika te življenske linije je junaška zgodba iz bojov zavojevalne ruske armade s tatarskimi plemeni, ki so živeli v kavkaških gorah. Hadži-Murat je vtelešenje življenske sile, ki jo Tolstoj opazuje.

Ozadje in za povest tega junaka potrebna tla razpadejo v dva dela — v oba sovražna tabora, v ruskega in gorskega. Obe strani sta predloženi od črte, ki ju deli in na kateri se stikata, to je od bojišča, pa do srca tistega organizma, kateremu pripadata. Ruska stran — od preprostega vojaka preko oficirja, polkovnika, generala, glavnega poveljnika pa do Nikolaja, tega strašnega, v grozni,

Književna poročila

Publikacije «Znanstvenega društva» so eden najlepših darov, s katerimi se je naši javnosti oddolžila naša alma mater Labacensis. Iz njih se bo razvila bodoča ljubljanska akademija.

J. A. G.

Dr. France Veber: Etika. (Konec.)

Svojo fundamentalno tezo pa utemeljuje Veber v zmislu predmetne teorije takole:

Običajna definicija vrednote ali lepote, namreč, da je katerikoli pojav vreden ali nevreden (lep ali grd) le tedaj in le v toliko, kadar in v kolikor ga vrednotimo, odnosno estetično uživamo, ne zadene baš najglavnejšega jedra vrednote, oziroma lepote. Ako bi bila ta definicija v resnici v polni meri veljavna, tedaj bi vselej tedaj, ko pripisujemo kakemu pojavu vrednoto, oziroma lepoto, morali obenem misliti kakor na pojav sam, tako tudi na svoje vrednočenje, oziroma estetično uživanje dotičnega pojava, kar pa nikakor ne velja. Ako bi ta definicija veljala, tedaj bi n. pr. naše prepričanje, da je oseba X plemenita, moralo biti naravnost istovetno samó z našim prepričanjem: spričo osebe X doživljam nje spoštovanje. S tako interpretacijo je pa naravnost na glavo postavljen pravi zmisel one moje etične sodbe. Ako bi bila torej psihološka definicija vrednote v polnem obsegu veljavna, bi bile načelno možne samó konstatacije fakta, da v danem primeru n. pr. nekoga spoštujemo, vnaprej bi pa bilo izključeno prepričanje, da je oseba, ki jo spoštujemo, plemenita. Iz teh razlogov je treba opustiti zgolj psihološko definicijo etične vrednosti in smatrati tudi to vrednost, kakor vsako drugo, in kakor lepoto, za samosvojo predmetno kvaliteto, ki nastopa kot obligatoričen lasten objekt etičnega vrednočenja (spoštovanja), ki se pa sama zopet ne sme zamenjavati z vrednočenjem samim. Kakor imenujemo n. pr. gledanje barve že radi njene kazalne funkcije «predstavljanje» barve, prav tako bi lahko imenovali tudi etično čuvstvovanje zopet le «predstavljanje», ki se pa razlikuje od predstavljanja v navadnem zmislu besede le po tem, da nam ne kaže barve, temveč etično vrednost dotičnega pojava. Kakor dojemam s predstavo barve «barvo» kot objektivno lastnost zunanjih predmetov, dojemam s čuvstvom spoštovanja «plemenitost» kot objektivno lastnost kake osebe. Očividno je torej, da avtorjeva etika stoji in pade s predmetno teorijo.

Na podlagi kakega razmotrivanja pride avtor sploh do dojma predmeta in preko njega do predmetne teorije?

Ako konstatiramo, tako argumentira avtor, n. pr. da je peč v sobi gorka, moramo doživeti najprej predstavo peči in njene temperature, vendar pa peč, o kateri trdim, da je gorka, ni in ne more biti identična z mojo predstavo peči, ker bi v nasprotnem primeru mogel trditi, da je moja predstava peči topla, kar je pa očividno nezmisel. Tedaj moram nujno razločevati med predstavami, ki so psihičnega, in njihovimi predmeti, ki so nepsihičnega značaja, in kot taki popolnoma neodvisni od odgovarjajočih predstav.

Ta temeljna misel predmetne teorije vsebuje pa tudi že njeno temeljno napako.

Ko vidim v svoji sobi peč, ne doživljam predstave peči, temveč peč z vsemi njenimi tako zvanimi fizičnimi lastnostmi. To je faktum, ki ga vsa predmetna teorija ne spravi s sveta. Apeliram na iskrenost vseh predmetnih teoretikov z vprašanjem: ali doživljajo, ko vidijo pred seboj kak predmet, n. pr. peč, v resnici v svoji duševnosti še neko tako zvano predstavo, ki ni pred njimi, ki ni razsežna, ne gorka in ne taka in taka. Jaz za svojo osebo moram izjaviti, da ne najdem pri najboljši volji v momentu, ko vidim peč pred seboj, v svoji duševnosti absolutno ničesar, kar bi bilo, četudi samo približno, podobno

Književna poročila

kaki predstavi peči. Zavedam se sicer v momentu videnja peči, da sem jaz, ki doživljam peč, zavedam se tudi, da jo doživljam z gledanjem (videnjem), ne doživljam pa poleg gorke peči pred seboj, ki jo vidim in tipljem, nobene predstave kake peči. Ugovor, da je baš gledanje (videnje) peči istovetno s predstavo peči, ne drži, ker je izraz »peč videti« isto kakor izraz: »peč doživljati«. Videti, slišati, tipati, vohati, okušati itd. pomeni le različne načine doživljanja. Noben normalen človek ne misli, ko pravi, da vidi n. pr. drevo, da ima predstavo drevesa, ki je naperjena na neki predmet, »drevo«. Človek kratko malo ne doživlja, ko vidi drevo, predstave drevesa, temveč drevo, in sicer toliko in toliko metrov visoko, zeleno, s sadjem obloženo drevo v vsej njegovi razsežnosti in fizičnosti. Šele potom spekulativnega razmišljanja je prišel človek filozof do sicer nikoli iskrenega dvoma v resničnost neposrednjega doživetja. Na morebiten ugovor, da vselej, kadar doživljam, tudi »nekaj« doživljam, kar ni to doživljanje samo, da je ta »nekaj« torej vendarle nekak »predmet« doživljanja, ali konkretno govorjeno: da morem le o peči n. pr. reči, da je gorka, ne pa o svojem doživljanju peči, odgovarjam, da o videnju zaradi tega ne morem reči, da je gorko, ker ne doživljam gorkega videnja, ampak le gorko peč.

Iz neizpodbitnega dejstva, da doživljam vselej in pod vsakim pogojem realnost in ne nečesa, kar se šele na realnost nekako nanaša, je po moji logiki dopusten edinole sklep, da predmetov, ki jih nihče ne doživlja, ali drugače rečeno, da predmetov izven vsakega faktičnega (ne samo možnega) doživetja sploh ni. Pri tem je irelevantno, ali doživljam predmete na tako zvani pristen ali nepristen način. Vsak predmet je izčrpan v njegovem doživetju. Kakor eksistira okrogel kvadrat le kot ideja, ker je le idejno doživljiv, tako eksistira gorka peč kot čuten (viden, tipen itd.) predmet, in sicer le v toliko, v kolikor ga faktično vidim in tipam. Videnje, tipno čutenje itd. pa ni predstavljanje, marveč neposredno čutno doživljanje dotičnega predmeta. Dejstvo, da doživljam čutna doživetja pozneje lahko tudi v obliki predstav (v zmislu Vebrove psihologije nepristnih predstav), ni še noben dokaz za to, da so tudi čutna doživetja le doživetja nekakih »pristnih« predstav, ki so nekako naperjene na neke objektivne, to se pravi izven vsakega doživetja eksistentne predmete.

Iz vsega tega pa sledi, da je tudi slika, ki jo vidim, le takrat in v toliko lepa, kadar in v kolikor jo kot lepo doživljam, in da je kak pojav le takrat in v toliko etično vreden, kadar in v kolikor ga kot etično vrednega doživljam. Proti temu ne govori prav nič dejstvo, da mislim, ako izrečem kako estetično ali etično sodbo o kakem pojavu, na pojav sam in ne na svoja čuvstva spričo tega pojava, ker je doživetje lepega pojava nekaj povsem drugega nego doživetje zavesti estetičnega sočuvstvovanja spričo čutnega doživetja tega pojava. V prvem primeru doživim lep pojav, v drugem pa zavest estetičnega čuvstvovanja spričo njega. Obe doživetji sta pa doživetji, ki se izčrpavata sama v sebi.

Dr. Alfred Šerko.

Ivan Albrecht: Ranjena gruda. Splošna knjižnica št. 1. V Ljubljani 1923. Natisnila in založila Zvezna tiskarna in knjigarna.

Ivan Albrecht: Andrej Ternouc, reliefna karikatura iz minulosti. Splošna knjižnica št. 10. V Ljubljani 1923. Natisnila in založila Zvezna tiskarna in knjigarna.

V »Ranjeni grudi« je hotel plodoviti pisatelj zapeti hvalnico domači zemlji, pokazati je hotel sožitje zemljana z rodno grudo, ki ju je medsebojno trpljenje tako tesno navezalo drug na drugega. Bila naj bi to povest prav po zahtevi tako zvane »domačnostne umetnosti«, ki išče snovi za umetnine v pokrajinar-